

НАУМОВА Н. Г.

Запорізький національний університет

ЛІНГВОКОГНІТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУРСИВНИХ БЛЕНДИНГІВ

Статтю присвячено лінгвокогнітивному аналізу такого самобутнього явища, яким є дискурсивний блендинг, створений в процесі професійної комунікації носіїв та користувачів англійської мови. Дискусії з приводу можливої тотожності фрагментів англійської картини фахового світу мають своє історичне коріння. Визначення особливостей утворення та функціонування дискурсивних блендингів дає можливість з'ясувати ступінь впливу когнітивних, прагматичних і лінгвістичних чинників на гармонізацію міжмовної взаємодії носіїв та користувачів англійської мови фахового спілкування.

Ключові слова: дискурсивний блендинг, фаховий дискурс, гармонізація, лінгвокреативність, мовні засоби.

Статья посвящена лінгвокогнітивному аналізу дискурсивних блендингів, созданных в дискурсе профессиональной коммуникации носителей и пользователей английского языка. Дискуссии относительно возможного тождества фрагментов англоязычной картины профессионального мира имеют свое историческое развитие. Изучение особенностей образования и функционирования дискурсивных блендингів позволяет установить степень влияния когнитивных, прагматических и лингвистических факторов на процесс успешной гармонизации межъязыкового взаимодействия носителей и пользователей английского языка профессионального общения.

Ключевые слова: дискурсивный блендинг, профессиональный дискурс, гармонизация, лингвокреативность, языковые средства.

The article is focused on the lingual-cognitive analyses of the discourse blending, formed in the English language professional discourse as the result of the native and non-native speakers' communication. The possibility of equal fragment correspondence of the English language professional world picture is rooted down into the history of linguistics. The discourse blending creation process has been traced, coinage distinctions have been identified, functioning has been analysed and the influence of the cognitive, pragmatic and language factors on the communication harmonization level in the cross-cultural professional discourse has been estimated.

Key words: discourse blending, professional discourse, harmonization, lingual creativity, language means.

Мета. Враховуючи важливість проблеми розуміння білінгвальних новотворів, у даній статті здійснюється аналіз лінгвокогнітивних особливостей *дискурсивних блендингів* фахового дискурсу.

Актуальність обраної теми дослідження визначається все більш зростаючою роллю англійської мови фахового спілкування у соціальному бутті світового співтовариства. Попри те, що лінгвістичні виміри новотворів із урахуванням сфери їх виникнення в

цілому та когнітивних аспектів поєднання емерджентних структур у блендингі зокрема неодноразово ставали об'єктом прискіпливої дослідницької уваги, їхні когнітивно-дискурсивні витoki у міжмовному середовищі ще не були предметом спеціального дослідження. З'ясування лінгвокогнітивної природи та особливостей функціонування в процесі міжкультурної комунікації у європейських мовах-реципієнтах фахових блендингів із англomовними компонентами уможливорює відтворення специфічної моделі вербалізації дискурсивного блендингу, яка ґрунтується на гармонійному використанні відповідних засобів мовного ареалу відповідно прагманастановам та когнітивним схемам мовленнєвої поведінки його співавторів.

Об'єктом дослідження в даній статті обрані дискурсивні блендингі, які з'являються й активно функціонують внаслідок концептуальної інтеграції на етапі перенесення, закріплення й модифікації експортованих англomовних концептів у фаховому дискурсі на матеріалі сучасних галузевих гіпертекстів мережі Інтернет.

Функціонування мови розглядається сучасним мовознавством як діяльність високоорганізованої системи, здатної до саморегуляції [2–5; 12; 15], що стає підґрунтям для вивчення вербального коду дискурсу, у текстовому континуумі якого втілено результати попередньої міжмовної взаємодії. Розробка комунікативних і когнітивних засад теорії дискурсу О. М. Ільченко [2002], О. Б. Йокоюмою [2005], В. І. Карасиком [2009], О. С. Кубряковою [2010], К. Я. Кусько [2007], А. Е. Левицьким [2007], Л. А. Манерко [2002], С. І. Потапенком [2004] уможливорює аналіз лінгвокогнітивної природи синергетичних ресурсів, активованих в процесі міжкультурної комунікації. Поєднання напрацювань у галузі онтології, соціолінгвістичного аналізу, варіативності, теорій блендингів (Fauconnier, Langacker) та семантичних примітивів (Wierzbicka) відкриває більш широку перспективу дослідження лінгвокогнітивних особливостей дискурсивних новотворів. Саме такий підхід до розуміння мовленнєвої діяльності підвів міцну теоретичну базу під вивчення блендингів у руслі когнітивно-дискурсивної парадигми знання.

Нерідко дискурсом визнається сукупність інтеракцій між комунікантами, що належать як до однієї, так і до різних суспільних груп [2:21; 5:12; 14:7]. У такий спосіб певні дискурси є суспільно значущими та, відповідно, закріплюються в загальному мовленнєвому просторі своєї доби [4:21; 6:16]. Залучення користувачів англійської мови, які є носіями мов європейського ареалу призвело до переоцінки старих засобів трансферу фахового знання, диференціювало їх у соціолінгвістичному відношенні. Все те, що прибувало у фахове мовлення з інших мов спочатку сприймалось мовцями як іносистемне, а тому – дуже виразне. Розширився кількісний склад та актуалізація семантики підсилена виразних означень. З їхньою допомогою утворено цілу низку семантичних комплексів: *meltdown*, *coalface*, *life boat*, *boiler room*. Цілком закономірним в англомовній фаховій комунікації є вживання *telebanking*, *telemarket*, *teleshopping*, *risk analysis*, *brain drain*, *boiler room* на тлі інших культур і мов.

Вагомі зрушення у професійному житті англомовних країн протягом ХХ століття, експансія англійської мови як міжнародного засобу спілкування у професійній галузі, інтенсивна глобалізація у ХХІ сторіччі призвели до того, що змінилося соціально-психологічне й естетичне сприйняття мовних багатств широким колом людей, які постійно використовують англійську фахову мову. Це коло, різноманітне за своєю професійною, етносоціальною, віковою рідномовленнєвою та культурною диференціацією, поповнюється новими споживачами з мережі Інтернет, темпи розповсюдження якої поряд з науково-технічним прогресом у галузі комунікації активно впливають на розвиток та інтенсивність вжитку фахового мовлення [3:11]. Внаслідок активізації зазначених чинників у міжмовній комунікації збільшилась кількість семантичних комплексів, які органічно входять до сучасних фахових гіпертекстів: *meltdown*, *coalface*, *life boat*.

Взаємодія культур на ґрунті англомовної фахової комунікації позначилась, по-перше, англіфікацією власномовних дискурсивних новотворів [13:34; 14:76], які виникли внаслідок метафоричного переносу значення загальнолітературних слів, тобто шляхом порівняння, зіставлення предметів, явищ, позначення спільних рис: *firewall*, *white knight*. По-друге, міжмовна взаємодія результує нове, більш потужне явище, яке доречно позначити як дискурсивний

блендинг. *Дискурсивний блендинг* – це білінгвальна одиниця з елементами англійської та сприймаючої європейської мови, що з'являється у фаховому дискурсі як засіб заповнення лакуни професійно вагомих понять, явищ, артефактів, пор.: *англ. trial buro do and don'ts*, *угор. bírói döntésekre*, *укр. судові рішення до виконання*.

Розглядаючи дискурс як процес і результат означення/смыслотворення В.Б. Бурбело вбачає сутністю дискурсивної діяльності формування смислу та його становлення, фіксацію як тексту [1:80]. Цілком природно зазначити на лінгвокреативність як невід'ємну рису дискурсивної діяльності комунікантів при утворенні спеціалізованих блендингів. Наприклад, *англ. time rank*, *угор. kronologikus rendszert*, *нім. zeiten Rank*; *англ. Juridical Institution*, *угор. Jogtudományi Intézetének*. Аналіз фактичного матеріалу дозволяє виокремити наявність елементів мови-донора і мови-реципієнта як особливість структури дискурсивного утворення на відміну від блендингу у традиційному його визначенні [7:27; 14:59; 15:62], до складу якого входять елементи однієї мови або компоненти, що домінують у комунікації.

Згідно настанові на співробітництво в діалогічному просторі фахової комунікації встановлюються інші зв'язки – комунікант має можливість самостійно обирати джерело надходження інформації або сам виступати як її автор, тому графічна оболонка та її лексико-граматичне наповнення відповідають особливостям приймаючої мови. Пор.: *угор. programban, horizontok, globalizációhoz, politika-, had-, társadalom-, udvar- és reprezentációtörténeti szempontból*; фахові новотвори з елементом *нім. Kool-* або використання *англ. -preneur* на кшталт *англ. entrepreneur, biopreneur*.

Дискурсивний блендинг репрезентує інструментальний спосіб концептуалізації світу у розумінні С. І. Потапенка [11:87], тому що характеризується ускладненням динаміко-силових відношень між конститuentами та виділенням більшості параметрів. Почергова зміна ролей і встановлення зворотного зв'язку у міжмовній комунікації надає поштовх до розвитку інтерактивної взаємодії у процесі фахового спілкування, тому логічно розглядати процес інтеграції засобів мови-донора до приймаючої мови-реципієнта в ракурсі взаємодії та гармонізації на відміну від будь-якого домінування і підкорення, що суперечить головній прагманаставі на

співробітництво. Відповідно, протиставлення “активна/пасивна” мова виявляється недоречним в контексті міжкультурного спілкування з професійною метою.

Лінгвокреативне ставлення до наявних емерджентних структур у термінах Л. О. Манерко [10:20], і О. С. Кубрякової [7:17], є цілком вмотивованим змінами лексичного фону й обсягу концепту, що репрезентується засобами приймаючої мови, набуваючи/втрачаючи семи. Іншомовні елементи дискурсивних блендингів вирізняються від звичних варваризмів наявністю спеціалізованої смислової компоненти та частковою інтеграцією до лексико-граматичної та концептуальної системи приймаючої мови, тому є відкритими для структурних модифікацій. Між тим як типологічні дискурсивні ознаки реалізуються в діяxронічно рухливій жанрово-стильовій системі, варіативність дискурсивних блендингів зумовлена наявністю певних культурних пріоритетів.

Відповідно, креативність створення дискурсивного блендингу обмежена інституційними рамками фахової комунікації, які мають історичну, соціальну, інтелектуальну спрямованість. Пор.: *англ. tolerate American society, угор. toleráns amerikai társadalomban, укр. толерантне американське суспільство*. Синергетичні зусилля з мобілізації мовленнєвих ресурсів більш високого гатунку в *угор. tudóstársadalomban* на ґрунті *англ. training community* із відповідним еквівалентом *укр. наукове суспільство* уможливають лаконічність, компактність, ємність і точність викладу нових дискурсивних утворень в рамках соціальних конвенцій.

Дослідники звертають увагу на когнітивні механізми дискурсу [5:19; 8:324; 12:98; 15:14; 14:8], що досить вдало підкреслює взаємодію форми з функцією, а тому й наголошує той факт, що дискурс не є примітивною єдністю ізольованих одиниць більших від речення. Дискурсивні блендинги не є винятком, наприклад *угор. szélsőséges* на позначення *укр. крайній, нім. Schloss, англ. lost-edged*. Володіючи значним рівнем метакомунікативного знання та знаходячись одночасно в ситуації комунікації та метакомунікації, досвідчений автор повідомлення у змозі настільки цілеспрямовано керувати процесом передачі інформації, що рівень досягнення потрібного результату може бути значно вищий від очікуваного.

Оскільки когнітивний процес передбачає процес адаптації до середовища крізь його пізнання [12:22; 13:15; 14:39], комуніканти пристосовуються до світу соціальної взаємодії за допомогою відбору і накопичення вагової інформації. Так, в *угор. Földünk helyzete valóban kritikus trképességét* поява дискурсивних блендингів зумовлена когнітивними процесами, які супроводжують тотожне білінгвальне відображення фрагменту картини фахового світу *англ. The following situation was critical* носіїв і користувачів англійської мови. Своєрідність таких дискурсивних одиниць простежується у способі словесної фіксації певного кванту *фонового знання*, коли пізнання навколишнього світу та взаємодія в ньому має спиратися на спільні концепти одного ієрархічного рівня, а знання фахових реалій має бути двостороннім.

Модель дискурсу, що передбачає “транзакційну” [5:185] взаємодію адресанта й адресата, відображує навмисний, впорядкований трансфер знання в когнітивній площині. Саме тому гармонізація системи взаємозв’язаних у фаховому гіпертексті текстових єдностей передбачає динамічний унісон активної свідомості автора і адресата. Об’єкт позначення в акті фахової комунікації є не лише об’єктом відображення, а й об’єктом спільної соціальної діяльності учасників професійного спілкування, коли адресат структурує предметну ситуацію таким самим чином, що й адресант. Наприклад, *угор. akinek a neve* як відбиток *англ. got the name*, або фрагменти *англ. cool-/cold* як складники *угор. kiegyensúlyozott* (*укр. врівноваженість*).

Поділяючи точку зору А. Е. Левицького на лексику та фразеологію як на сховище, де зберігається досвід окремої нації за весь час її існування та розвитку [9:120], зазначимо, що простіше й скоріше створити нову одиницю за допомогою власно або англомовних лексичних зразків моделей, шаблонів. Пор.: *англ. Christianity*, *угор. Kereszténység*. Звернення до них полегшує процес моделювання та спрощує утворення блендингів, зберігаючи час для більш аналітичних або творчих операцій ніж рутинне формулювання постійно повторюваних елементів чи блоків.

Разом зі спрямуванням всесвітньої фахової комунікації у віртуальний простір змінюються стратегія і тактика спілкування [3:15], що позначається на механізмах номінації зменшенням

кількості компонент дискурсивних блендингів до одного-двох на рівні висловлення. Пор.: *угор. a lengyel–Habsburg politikai kapcsolatok; Szlavónia és a horvát–magyar kapcsolatok története*. Реалізація дискурсивних блендингів з використанням електронного шаблону майже автоматична, оскільки автору залишається лише заповнити прогалини для номінації наявної лакуни засобами власної або англійської мови, що (де)кодуються одностайно. Кожне повідомлення оформлюється засобами, що не лише відображають інтенцію автора, а є зрозумілими й адресату. Умовою експорту номінацій із подальшим прийомом на ґрунті іншої мови є інтерактивність комунікації, де номінативна модель блендингу виступає як формотворчий чинник.

Проведене дослідження дає всі підстави дійти висновку, що дискурсивний блендинг є потужним засобом забезпечення швидкого обміну фаховим знанням і одностайного його розуміння як відкрита для структурних модифікацій в рамках соціальних конвенцій дискурсивна одиниця з елементами англійської та приймаючої європейської мови. Процесу її створення властива лінгвокреативність. Це супроводжується цілком вмотивованими змінами лексичного фону й обсягу концептів, що репрезентуються засобами приймаючої мови. Поява дискурсивних блендингів зумовлена когнітивними процесами, які супроводжують тотожне білінгвальне відображення фрагментів картини фахового світу носіїв і користувачів англійської мови.

Перспективи дослідження. Пропонований погляд на когнітивно-дискурсивні засади творення та функціонування англійськомовних фахових блендингів визначає й деякі перспективні напрями досліджень. Оскільки в межах цього підходу залишається невирішеними чимало проблем, пов'язаних, зокрема, із когнітивно-семантичною організацією дискурсивних блендингів, їхньою класифікацією та типологією, то дослідження останніх у межах когнітивно-дискурсивної парадигми знання є не тільки можливим, але й доцільним з точки зору розуміння фахових гіпертекстів і гармонізації міжкультурної взаємодії у фаховому дискурсі на матеріалі сучасних європейських мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурбело В.Б. Модель дискурсу в парадигмальному вимірі / Валентина Броніславівна Бурбело // Іноземна філологія. – 2004. – № 37 / 38. – С. 81–85.
2. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики / Анна Вежбицкая ; [пер. с англ. А. Д. Шмелева]. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 272 с.
3. Дедова О. В. Теория гипертекста и гипертекстовые практики в Рунете : [монография] / Оксана Владимировна Дедова. – М. : МАКС Пресс, 2008. – 284 с.
4. Ильченко О. М. Етикет англомовного наукового дискурсу: [монографія] / Ольга Михайлівна Ильченко. – К. : Політехніка, 2002. – 288 с.
5. Йокояма О.Б. Когнитивная модель дискурса и русский порядок слов : [монография] / Ольга Борисовна Йокояма. – М. : Языки славянской культуры, 2005. – 424 с.
6. Карасик В. И. Языковые ключи : [монография] / Владимир Ильич Карасик. – М. : Гнозис, 2009. – 406 с.
7. Кубрякова Е. С. Теория номинации и словообразование : [монография] / Елена Степановна Кубрякова. – М. : ЛИБРОКОМ, 2010. – 288 с.
8. Кусько К. Я. Когнітивно-дискурсні стратегії лінгвістики початку ХХІ століття / К. Я. Кусько // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: зб. наук. пр. / за ред. В. Т. Сулима, С. Н. Денисенко. – Ч. 1 : Лінгвостилістика. Лексична семантика. Фразеологія. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – С. 324–325.
9. Левицький А. Е. Перспективні напрями зіставних досліджень у межах когнітивно-дискурсивної парадигми / А.Е. Левицький // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. / відп. ред. Олександр Іванович Чередниченко – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2007. – Вип. 23, ч. 2. – С. 119–127.
10. Манерко Л. А. Основы концептуального интегрирования ментальных пространств / Лариса Александровна Манерко // Текст и дискурс : традиционный и когнитивно-функциональный аспекты исследования. – Рязань : Изд-во Рязанск. гос. пед. ун-та, 2002. – С. 17–29.
11. Потапенко С. И. Мовна особистість у просторі медійного дискурсу : [монография] / Сергій Іванович Потапенко. – К. : КНЛУ, 2004. – 360 с.
12. Чернавский Д. С. Синергетика и информация : Динамическая теория информации : [монография] / Дмитрий Сергеевич Чернавский. – [3-е изд.]. – М. : ЛИБРОКОМ, 2009. – 304 с.
13. Fauconnier G. Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in Natural Language / G. Fauconnier . – [3^d impr. ed.]. – Cambridge : CUP, 2004. – 190 p.
14. Jackendoff R. S. Languages of the Mind / R. S. Jackendoff. – [4th impr. ed.]. – Cambridge, MA : MIT Press, 2008. – 570 p.
15. Langacker R. W. A dynamic usage-based model / R. W. Langacker // Usage-based models of language / ed. by M. Barlow, S. Kemmer. – Stanford, California : CSLI Publications, 2000. – P. 1–64.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

16. Lexibase for Collins' resources [Електронний ресурс]. – Режим доступу до словника : <http://www.reverse.net/dictionaries>
17. London-Lund Corpus [Електронний ресурс]. – Режим доступу до корпусу : http://www.essex.ac.uk/linguistics/clmt/w3c/corpus_ling/content/corpora/list
18. Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézete [Електронний ресурс]. – Режим доступу до гіпертексту : <http://www.mta.hu/vki.index>